

«ЗАБОБОНИ», ЩО ТРИВАЮТЬ

**Мені здається, що як Ви вчитаетесь в текст,
то Вам сподобається і перейме так народна фантазія,
що будете в ній гуляти ліпше, як чугайстер з гуцулом**

Володимир Гнатюк, з листа до Олени Кульчицької
про «Нариси української міфології»
від 26 червня 1918 року

Близько трьох років Андрій та Оксана Хір досліджували демонологію Карпат, аби в 2015 році вперше презентувати проект «Забобони» у київському арт-центрі Я Галерея. А вже через рік – у стінах Хмельницького обласного художнього музею у розширеному форматі, зменшуючи кілометраж від місця експонування в бік ареалу західно-української космології.

Сам художник називає проект «аматорською етнографією», за першооснову якої взятий текст більш ніж столітньої давнини. Власне зацікавлення Андрія Хіра міфологією та інтеграція словесних формулювань у поле зображення розпочалось в період участі у фестивалі стріт-арту Black Circle. Художник почав розробляти тему у зв'язці із площиною, але спершу стіни, і тільки згодом – більш традиційних полотна та паперу. Тож коли у проекті «Забобони» Андрій Хір зосереджується на демонології, він звертається до праць «Знадоби до української демонології» В. Гнатюка, «Матеріяли до української етнології» А. Онищука і «Гуцульщина» В. Шухевича та інших творів та авторів. Звідси й так звана «напівнауковість» проекту, про що говорить сам автор, бо художня мова обумовлена автентичними цитатами із досліджень. Відповідно, у результаті такої роботи викристалізовується ніщо інше, як «нанизане на текст зображення».

“Вони” комендируют фабриками.
Давно їх було більше, бо не мали
служби коло тих машинів
2014, папір, індійська туш
с. 3

На землі є місця нечисті, де про-
буває чорт. На тих місцях росте
звичайно лише бзина
2014, папір, індійська туш

БОГ ВЗЯВ ОСИНАВЦЯ ЗА СВОГО ПЕРШОГО ТОВАРИША І СОТВОРИВ ІЗ НИМ СВІТ

2014, дерево, акрил

Окрему частину карпатського дохристиянського світогляду займають вірування щодо створення світу. Відповідно до цих вірувань, божественне і демонічне існують як першооснова, а бог і чорт спільно беруть участь у створенні світу. «З початком був лиш Бог і Осинавець, і то оден про другого не знали, Бог найшов Осинавця і взяв за свого першого товариша й зачав з ним сотворенє світа». [1; с. 64] Негативне, згідно із народними уявленнями, є таким ж важливим, як і позитивне, і працює лише у комбінації одне з одним: «Бог знав геть усе на світі, але сам не міг нічого зробити, а Триюда мав силу до всього, лиш нічого не знав». [1; с. 3] Як зазначає Юнг: «Зі зростанням ясності свідомості протилежності розділяються все виразніше і стають все більш непоєднуваними». [2; с. 226] Тому сучасній людині ідея того, що все негативне та руйнівне може бути одночасно і життєдайним, виглядає досить суперечливою, і ми продовжуємо робити акценти лише на одній стороні медалі.

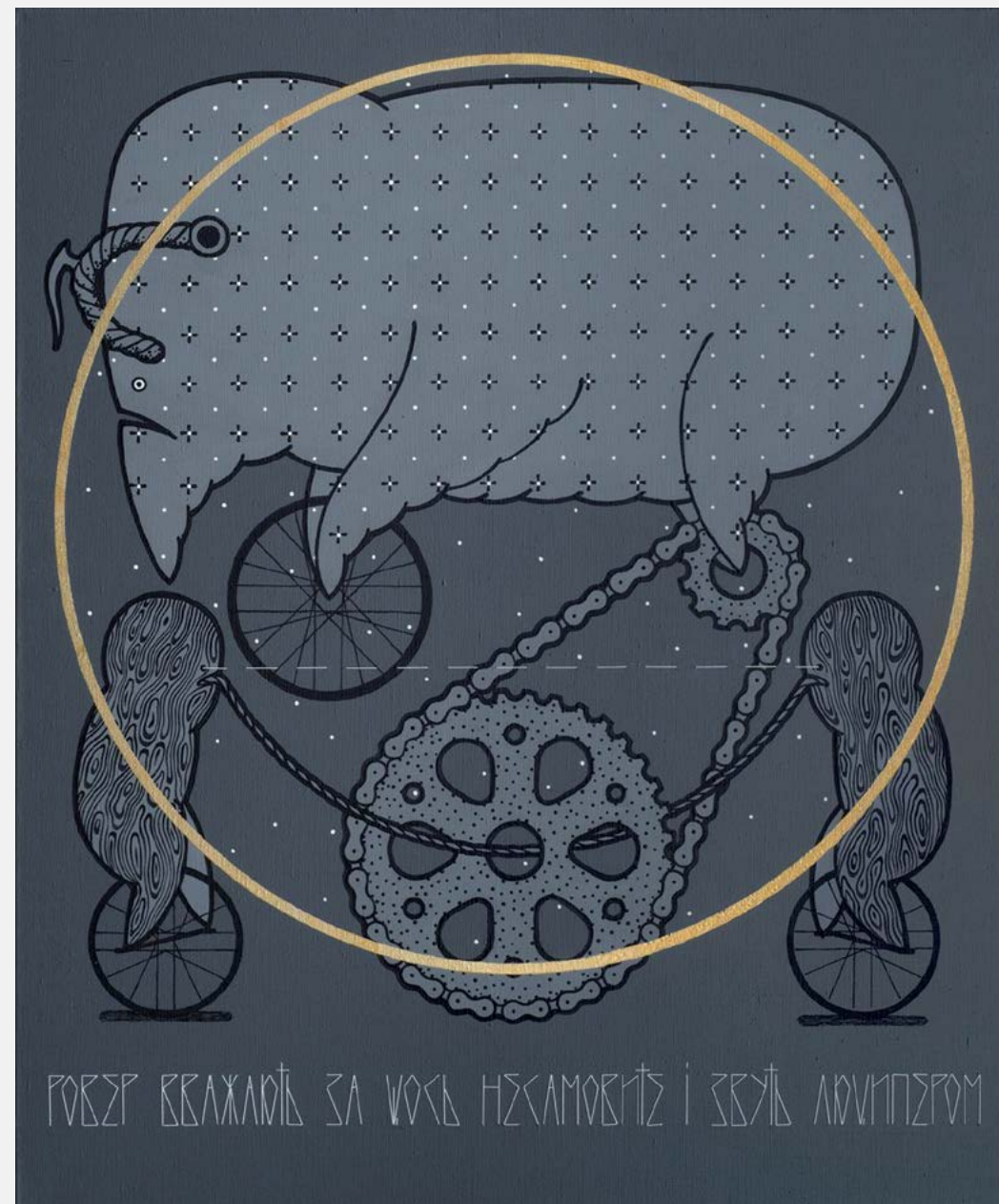
1. Васильчук М. Творення / Микола Васильчук. – Коломия, 1994. – 22 с.

2. Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме / Карл Юнг [пер. з нім.]. – Львів, 2013. – 588 с.

РОВЕР ВВАЖАЮТЬ ЗА ЩОСЬ НЕСАМОВИТЕ І ЗВУТЬ ЛЮЦИПЕРОМ

2014, полотно, акрил, вишивка

Серед корінного населення Карпат побутувала думка, що з розвитком техніки з чортом зустрітись стало набагато важче: «Давно їх було багато усюди. А тепер вони покликані до уської служби. Тепер їх не видно так, бо вони мають ружні фабрики... вони мають службу коло тих машинів». [1; с. 10] Мова йде про зміну місць перебування та характеру діяльності різноманітних духів, які з розвитком науково-технічного прогресу змінили середовище свого перебування з природного на техногенне. «Дауно нам дуже добре було. Нічогосмо не робили – так проходили між людьми, але тепер понавігадували якіс машини, телефони, колії та біда знає що и мусимо коло того бути. Тоти ступи, що є при дорогах – то на кожному ступі один з нас завше сидить, бо пан до пана як схоче говорити, то ми один одному передаєм голос... Ми тепер дуже бідуємо – не кажіт». [1; с. 10] З раціоналістичної точки зору це, звичайно, можна пояснити як ототожнення новітнього та невідомого з демонічним проявом, однак з іншого боку можна спостерігати гнучку систему вірувань, де духовні субстанції змінюють форму буття, однак продовжують тісну взаємодію з людиною. Юнг помічає: «Зовні ми наче культурні люди, а всередині – примітивні. Щось у людині аж ніяк не налаштоване зрєктися своїх витоків». [2; с. 347]

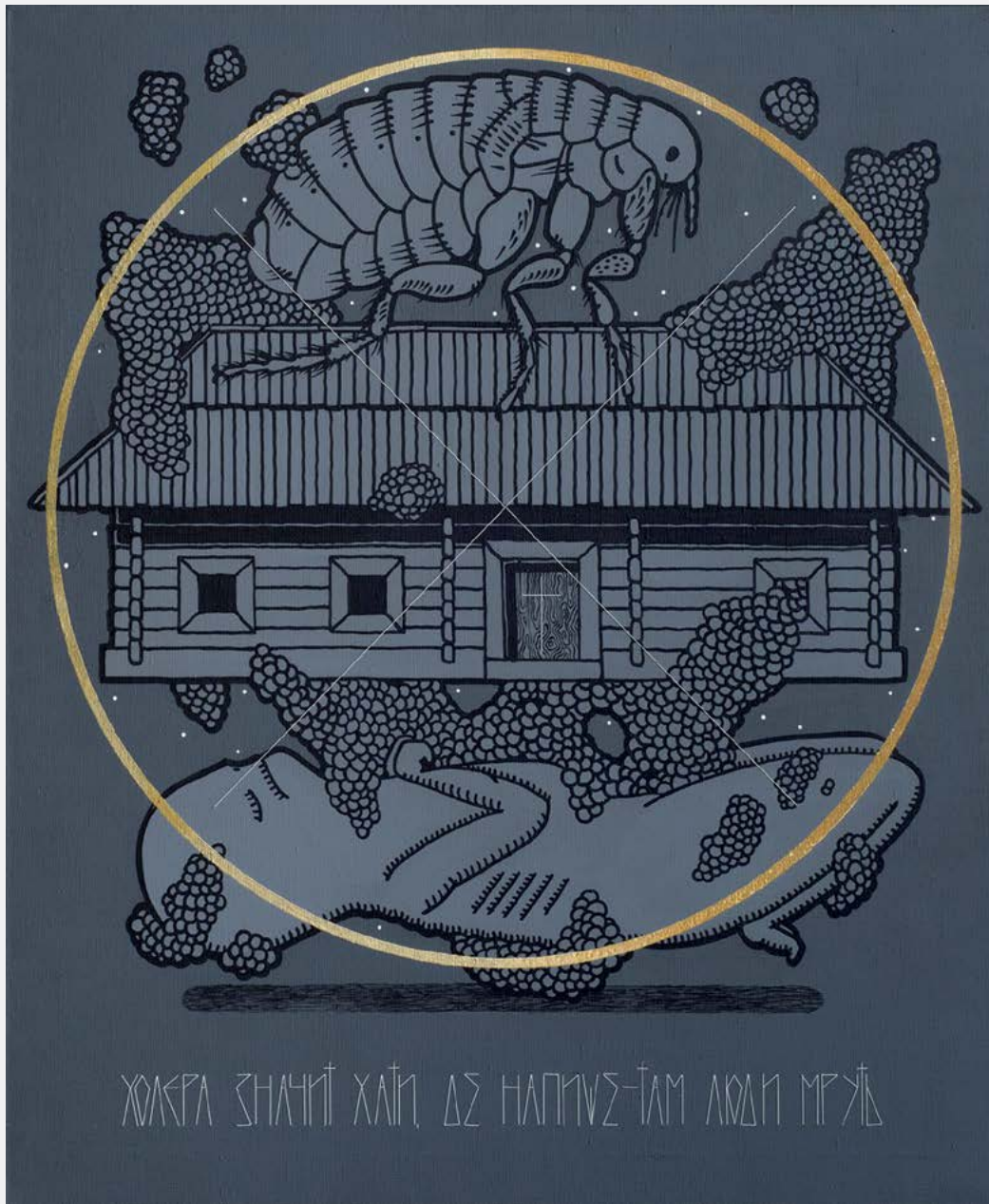

1. Гнатюк В. Знадобы до української демонології / зібрав Володимир Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1912. – Т. 33. – 237 с.

2. Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме / Карл Юнг [пер. з нім.]. – Львів, 2013. – 588 с.

ХОЛЕРА ЗНАЧИТЬ ХАТИ ДЕ НАПИШЕ - ТАМ ЛЮДИ МРУТЬ

2014, полотно, акрил, вишивка

Хвороби в уявленнях гуцулів найчастіше усвідомлювались як вплив енергій потойбічних сутностей духовного характеру: «Гуцули приписують усі некорисні для них зміни і пригоди в житю-бутю впливам злого духа, котрий через людей йому відданих, насилає на чоловіка усяке лихо; а що ті прояви змінюються часто в їх користь, витворилося у гуцулів вірованє, що мусять бути також на землі сили і средства, що можуть противділати силам злого духа і відвертати те, що він наслав». [1; с. 237] У Тайлора ми можемо знайти таку згадку про це явище: «Подібно тому, як механічна астрономія мало-помалі витіснила анімістичні уявлення, медична патологія зайняла місце анімістичного пояснення хвороб. Як приналежність низької сходи культури воно є повністю раціональною філософською спробою пояснення патологічних станів». [2; с. 331] Цей же автор наводить кілька характерних прикладів про те, що племена східної Індонезії завалюють хмизом та терном усі дороги, що ведуть до місця де з'явилась віспа, з ціллю утримати демонів, а на Борнео хворим стає той, до кого доторкнувся дух. [2; с. 322] Відповідно, холера сприймається в уособленні містичного персонажу, найчастіше жіночого роду: «Холеру представляють собі у виді жінки, що ходить в одній лише сорочці, з розпущеним волосєм по селах і містах. Там де почують її голос наступає помір»; «Холера ходит по селі і значить хати чорними, або червоними буквами. У назначених хатах наступає зараз помір»; «Холера появляється у виді жінки та кладе на роздорожу два білі хліби. Доки ті хліби стоять, доти в селі люди мруть». [3; с. XLI]

1. Шухевич В. Гуцульщина / Володимир Шухевич // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1908. – Ч. 5. – 300 с.
2. Тайлор Е. Б. Первобытная культура / Едуард Тайлор [пер. з англ.]. – Москва : Политиздат, 1989. – 573 с.
3. Гнатюк В. Знадоби до української демонології / зібрав Володимир Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1912. – Т. 34. – 280 с.

АНДРІЙ ХІР: «НЕЗВАЖАЮЧИ НА ІЛЮЗІЮ ПРОГРЕСУ ТА РОЗВИТКУ НАШОГО СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА, МИ ВСЕ ЩЕ ЗАЛИШАЄМОСЬ ДИКИМИ ПЛЕМЕНАМИ З ЇХНІМИ БОЖЕСТВАМИ, ЩО ПОСТІЙНО ВИМАГАЮТЬ ЖЕРТВ»

Інтерв'ю Катерини Носко
Київ, 2016

Проект «Забобони» у Хмельницькому обласному художньому музеї постає у дещо більш «розширеній» версії, ніж у 2015 році у просторі київської Я Галерея. Це результат кураторського мислення чи за півтора року ти ще глибше занурився у тему, яка й потягнула за собою новий рівень експонування?

Так, проект буде дещо розширеним. У схожій конфігурації він був представлений у Мистецькому Арсеналі минулого року. Додатковими елементами, які не були показані в Я Галерея є маски, назви яких відповідають розділам артбуку (ред. К.Н. – «Духи», «Мерці», «Непрóсті» і «Світ»).

Повертаючись до витоків, «Забобони» ідеологічно продовжують твої попередні «Приповідки» (2013). Звідки бере початок твій інтерес цією темою?

Усі мої проекти пов'язані між собою. А «Забобони» пов'язані не лише з «Приповідками» (2013), а й з проектом

Світ
2015, пінополіуретан, пап'є-маше,
пластик, акрил

Уся природа – флора, фауна,
погода, рельєф, водойми –
одухотворені. Вони насичені
духовними сутностями або
є їхніми проявами. Народ
ірраціонально пов'язує ці явища із
божественним або демонічним.